

Vuonna 2015 kemikaaliviestintää suunnattiin Tukesin johdolla erityisesti nuorisolle. Kampanjan keulababmona oli ”Kukkahattutäti”, joka kierteli vuoden aikana kouluissa, messuilla, festivaaleilla ja oli aktiivinen sosiaalisen median kanavissa.

KEMIKAALIT
ARJESSAMME

*Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin viestintäjohtaja
Johanna Salomaa-Valkamo kertoi Skepsikselle Tieteiden talolla
lokakuussa Helsingissä, miksi kemikaalit huolestuttavat ihmisiä
ja miten niistä pitäisi viestiä.*

SUOMEEN tuodaan tai täällä valmistetaan yli 30 000:ta vaaralliseksi luokiteltua valmistetta, jotka sisältävät yli 5000:ta vaaralliseksi luokiteltua ainetta. Monia näistä löytyy tavallisista, jokapäiväisistä tuotteistamme.

- Kemikaalikysymyksissä sekä yritysten että kuluttajien tiedon tarve on valtava. Uusien kemikaalien terveys- ja ympäristövaikutuksia ei ole aina tutkittu riittävästi. Myöskään pitkään käytössä olleiden kemikaalien vaikutuksia ei välttämättä tunneta, Johanna Salomaa-Valkamo kertoi Tieteiden talolla.

Salomaa-Valkamo tietää, että kemikaaliriskejä usein vähätellään: käyttöohjeita ei lueta tai noudateta, varoitusmerkintöjä ei tunneta tai niistä ei välitetä. Kemikaaleihin liittyy myös paljon turhiakin pelkoja.

- Kemikaalivaara ei näy ulospäin, kemikaaleihin liittyvä tieto on luonteeltaan tieteellistä ja vaikeaselkoista, kemikaalien nimetkin lähes mahdottomia. Määrät ja pitoisuudet eivät avaudu maallikolle helposti, joten on vaikea arvioida, paljon oikeasti on paljon tai liikaa. Jo sen ymmärtäminen, mikä kemikaali on, ei ole itsestään selvää monille.

Kemikaaleista puhuttaessa yksi hämmentävä seikka on, että arkikielessä vaaran ja riskin käsitteet usein sekoituvat. Monilla hyödyllisillä ja välttämättömilläkin kemikaaleilla voi olla erilaisia vaaraominaisuuksia, kuten kyky aiheuttaa syöpää. Kuinka iso riski kemikaalista aiheutuu, riippuu kuitenkin altistuksesta ja vielä aineelle ominaisesta riippuvuudesta annoksesta. Ihminen on oppinut elämään ja toimimaan turvallisesti monien vaarallisten kemikaalien kanssa. Esimerkiksi autojen tankkauksessa käytettävät polttoaineet ovat todella vaarallisia, mutta niiden kanssa olemme oppineet elämään ilman ongelmia.

- Ei pitäisi puhua niinkään siitä, onko joku aine myrkyllinen vai ei – ja kuinka myrkyllinen aine on, vaan pikemminkin siitä, kuinka suuri saatu annos on verrattuna myrkylliseen annokseen, Salomaa-Valkamo sanoi.

KEMIKAALIVIESTINTÄSUUNNITELMA LINJAA PERUSASIAIT

KEMIKAALIVIESTINTÄ pohdituttaa paljon myös viranomaisia. Vaikka valvonnan keinoin markkinoilta pyritään poistamaan haitallisimmat tuotteet, iso osa kemikaaliturvallisuudesta jää myös käyttäjän harteille. Omilla valinnoillaan voi vaikuttaa itsensä, lähiympäristönsä ja elinympäristönsä kemikaalialtistumiseen. Viranomaisen viesti on, että kaikenlaista kemikaalien turhaa käyttöä kannattaa välttää. Myös tuotteiden välillä on eroja, ja kemikaalitiетoinen kuluttaja osaa tehdä valintoja myös ostoksilla ollessaan.

Suomeen valmisteltiin Tukesin johdolla kansallinen kemikaaliviestintäsuunnitelma vuonna 2013. Sen tavoitteena oli lisätä ihmisten kemikaalitiетoisuutta ja kuluttajien taitoa käyttää kemikaaleja turvallisemmin. Suunnitelmassa linjattiin kemikaaliviestinnän pääkohderyhmät, perusviestit, periaatteet sekä viestinnän kanavia ja keinoja.

- Vuoteen 2020 ulottuvassa ohjelmassa on pyritty löytämään kemikaaliturvallisuuden kannalta tärkeitä kohderyhmiä, ja kiinnittämään viestinnässä huomiota erityisesti niihin. Vuonna 2014 panostimme lapsiperheisiin, vuonna 2015 nuoriin ja tänä ja ensi vuonna keskityimme erityisesti rakentamisen kemikaaleihin.

Suunnitelmassa linjataan mm. että kemikaaliviestinnän tulee olla selkeää ja kohderyhmien mukaan räätälöityä, nopeaa ja avointa. Viestinnässä pyritään ohjaavuuteen niin, että jos kemikaaleihin liittyvistä riskeistä kerrotaan, samalla annetaan myös neuvoja ja toimintaohjeita siitä, miten näitä riskejä voidaan vähentää tai välttää.

KEMIKAALIT HUOLESTUTTAVAT JOKA VIIDETTÄ

TUKES teetti kaksi vuotta sitten kyselytutkimuksen, jonka mukaan joka viides suomalainen ilmoitti olevansa vä-

hintään melko huolestunut kemikaaleille altistumisesta jokapäiväisessä elämässään. Naisia, keski-ikäisiä ja pääkaupunkiseudulla asuvia asia huolestutti hieman muita enemmän.

Tutkimus on tarkoitus uusia vuoden 2017 alussa ja selvittää, miten tilanne on viime aikoina muuttunut.

Viime aikoina kemikaaliasiat ovat Suomessakin nousseet median ja julkisen keskustelun aiheeksi aiempaa enemmän. Kemikaaleista puhuvat monet eri tahot ja keskenään varsin ristiriitaisesti. Tavallisen kuluttajan ja kansalaisen onkin joskus vaikea valita, kenen viestiä pitäisi uskoa.

- Viranomaisten, totta kai, Salomaa-Valkamo totesi.

Hänen mukaansa Euroopassa on maailmankin mitta-kaavassa varsin tiukka kemikaalilainsäädäntö, minkä ansiosta kuluttajat voivat tehdä ostovalintojaan melko turvallisista mielin.

KEMIKAALIT AIEMPAA USEAMMIN HUOMION KOHTEENA

KEMIKAALIASIAT ovat viime vuosien aikana alkaneet aiempaa enemmän kiinnostaa myös Suomessa: kemikaalialaiheiset blogit ovat lisänneet suosiotaan ja kemikaalit ovat säännöllisesti nousseet myös mediassa huomion kohteeksi.

Pari vuotta sitten keskusteltiin polyheksametyleeniguanidihydrokloridista (PHMG), jota käytettiin desinfiointiaineissa ja mm. asuntojen homekäsittelyissä. Aine

oli päätyntä EU:n riskinarvioprosessissa kiellettyjen aineiden listalle, ja ihmiset huolestuivat sen käytön vaikutuksista terveyteen. Toinen guaniidiyhdiste, PHMB, taas pääsi tänä vuonna julkisuuteen kosmetiikassa käytettynä säilöntäaineena.

Paljon keskustelua on herättänyt myös rikkakasvien torjuntaan käytetty glyfosaatti, jonka käytön turvallisuudesta on keskusteltu muutaman viime vuoden aikana. EU päätti tänä vuonna kieltää tietyt glyfosaattivalmisteet, jotka sisältävät haitallisena pidettyä POEA-apuainetta.

Kasvinsuojeluaineista keskustelussa ovat olleet myös mehiläiskuolemiin yhdistetyt neonikotinoidit, joilla peitataan öljykasvien siemeniä.

- Kokemustemme perusteella uskon, että kemikaalitietoisuuden paraneminen kehittää myös lukutaitoa kemikaalikohteissa ja auttaa suhteuttamaan niitä. Nopeasti keskusteluun nousevat kemikaaliasiat edellyttävät meiltä viranomaisilta kykyä toimia ja viestiä nopeasti, avoimesti ja selkeästi. Keskustelua on lisäksi käytävä siellä, missä kansalaisetkin ovat, ja mm. sosiaalisen median kanavat ovat tässä tärkeitä.

TULEVIA HAASTEITA

KEMIKAALIASIOIDEN PARISSA riittää haasteita jatkossakin. Kemikaalien yhteisvaikutukset, nanoteknologia ja hormonihäiriökemikaalit ovat tutkijoiden huomion keskipisteessä. Arkielämässä kemikaaliturvallisuuden kannalta merkittäviä ilmiöitä ovat mm. verkkokaupan lisääntyminen ja mahdolliset EU:n ulkopuolelta tulevat ongelmalliset tuotteet. Kiertotalous, tavaroiden uudelleenkäyttäminen ja ”tuunaaminen” voivat myös tuoda uudenlaisia turvallisuusriskejä, myös kemikaalialueissa.

- Tuotteita tulisi pääsääntöisesti käyttää alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Esimerkiksi tuotteet, joita ei ole alunperin suunniteltu sisätiloihin, kuten osa kuormalavoista, voivat sisältää haitallisia kemikaaleja. Autonrenkaista ei pidä rakentaa koujuja, Salomaa-Valkamo sanoi.

Tukes valvoo ja edistää kemikaaliturvallisuutta sekä kasvinsuojeluaineiden turvallisuutta ja laatua, ja toimii EU:n REACH- ja CLP-asetusten mukaisena toimivaltaisena viranomaisena ja ylläpitää kemikaalineuvontapalvelua. Tukes myös ylläpitää kemikaalien tuoterekisteriä (KETU) ja vastaa myös kasvinsuojeluaineiden ja biosidien hyväksymisestä. Sen tärkeä tehtävä on myös ohjata, neuvoa ja viestiä kemikaalilainsäädännöstä yrityksille ja kemikaaliturvallisuudesta kuluttajille.

Tavallisen kuluttajan ja kansalaisen on joskus vaikea valita, kenen kemikaalista puhuvan viestiä pitäisi uskoa. ”Viranomaisten, totta kai”, Johanna Salomaa-Valkamo toteaa.